

Osmanlynyň Gyzyly deňizdäki mirasy: Sewakin adasy

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Osmanlynyň Gyzyly deňizdäki mirasy: Sewakin adasy SEVAKİN ADASI VE OSMANLI'NIN KIZILDENİZ'DEKİ MİRASI

Uçsuz bucaksız bir çölün kalbinde medeniyetin ilk ayak izlerini aramak, simsiyah bir geceden aydınlığa uyanmak.

● Giriş:

Sevakin Adası, 1517'de Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethiyle Türk topraklarına katıldı. 1882'de Mısır'ın İngilizler tarafından işgal edilmesiyle Osmanlı yönetiminden çıktı. Sudan'ın 1956 yılında bağımsızlığını kazanmasıyla, Sevakin Adası Sudan topraklarının bir parçası oldu.

İlk çağlarda Nubya olarak adlandırılan Sudan, eski Mısırlıların yerleştiği bir bölgeydi, Bölge halkının 6. yüzyılda Kıpti Hıristiyanlığı kabulünden sonra Nil kıyılarında kurulan krallıklar, 14. yüzyılda Müslüman Araplarca fethedilmiştir. 1517'de Mısır'ın Yavuz Sultan Selim, tarafından fethedilmesinden sonra Osmanlı kuvvetleri bugünkü Sudan'ın kuzey bölgelerine kadar inmiş, hatta Sudan'ın güneyine bazı keşif kolları göndermiştir.

1821 yılında Mısır Hidivi Mehmet Ali Paşa tarafından Sudan'daki Osmanlı egemenliği 1885 yılında sona ermiştir. Kurulan Mehdi Devleti, 1899 yılında yerini İngiliz-Mısır ortak yönetimine bırakmıştır.

Kızıl Deniz'den itibaren orta Afrika'nın büyük bir kısmını içine alan tarihi Habeşistan eyaleti ve bu bölge, eski manasını kaybetmiştir. Bugün Sudan; coğrafi olarak Mısır, Libya, Çad, Orta Afrika, Zaire, Uganda, Kenya, Etiyopya ve Eritre ile çevrili olan, Sudan Devleti sınırları için kullanılmaktadır. 1821 öncesinde, bugünkü Sudan'ın Kızıldeniz

sahili Osmanlı Devleti'nin Habeşistan Eyaleti'ne dâhil edilerek doğrudan İstanbul'dan yönetilirken, Sudan'ın iç kısımları Osmanlı Devleti'nin merkezi yönetimi dışında olmakla beraber Osmanlı hâkimiyeti dâhilinde bulunuyordu. Sudan'da Osmanlı hâkimiyetini kabul eden mahalli sultanlıkların sayısı üç idi. Bunlardan biri Fur Sultanlığı Sudan'ın en batısında bulunmaktaydı. Bugünkü Libya'nın güneyinde, Çad ve Orta Afrika'nın doğusunda olup, Darfur'un güneyi Bahrulgazel, doğusu Kurdufan ve kuzeyi ise kuzey Sudan ile çevrilidir. Çad gölü ile Nil nehri arasındaki büyük bir bölgeyi kapsayan Darfur tarihi olarak da uluslararası rekabetin en önemli çatışma bölgelerinden biridir. Sudan 26 eyaletten oluşan federal bir cumhuriyetti. Sudan bölünmeden önce Afrika kıtasının en büyük ülkesi idi. Yüzölçümü 2,5 milyon km² olan, Ülkenin büyük bir kısmı düzlüktür. Kuzey'de yağmurlu mevsim daha kısadır. Sudan'ın topraklarınının % 50'si tarım arazisidir. Başlıca şehirleri Hartum, Port Sudan, Kassala, Omdurman, El Obeeid, Wad Medani, Gedaref, Juba'dır. Beyaz Nil ve Mavi Nil Hartum'da birleşmekte ve ülkenin temel su kaynağını oluşturmaktadır. Ayrıca, Nil ulaştırma ve enerji üretimi için de önemli bir kaynaktır. Fakat yeterince bu kaynak değerlendirilememektedir. Sudan ciddi miktarda hidrokarbon rezervine sahiptir. Kızıl deniz kıyısı ile Kuzey ve Güney'de petrol yataklarınının bulunduğu bilinmektedir.

Sudan özel bir konuma sahip olup, Afrika kıtasının güneyi, kuzeyi, doğusu ve batısı arasında bir köprü görevine sahiptir. Sudan'a komşu olan Etyopya, Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nin denize kıyısı olmaması Sudan'ı avantajlı konuma getirmektedir. Etyopya Hükümeti taşımacılık için Sudan Hükümeti ile anlaşmaya varmış ve Port Sudan limanını kullanmaya başlamıştır.

Sudan, nüfusunu tam olarak bilmek mümkün değildir. Hükümetin yaptığı en son nüfus sayımı 1993 yılına aittir. Yapılan bazı tahminlere göre ülke nüfusunun 35 ile 40 milyon arasında olduğu belirtilmektedir. Ülke nüfusunun yaklaşık % 40'ı şehirde % 60 ise kırsal kesimde yaşamaktadır. Ortalama yaşam süresi 59'dur. Nüfusun % 40'ı ise 15 yaşın altındadır. Sudan nüfusunun en önemli özelliği etnik, dini ve dilsel çeşitliliğe

sahip olmasıdır. Sudan 'da 115 kabile dili konuşulmaktadır. Sudan adı Araplar tarafından Kızıldeniz'den kıtanın batı ucuna kadar ki bölgeye siyahların yaşadığı yer anlamında verilmiş, oysa bu günkü Sudan pek çok etnik kökeni, ırkı, dili ve dini beraberinde barındırmaktadır. Kuzeyde genellikle Araplar ve Nubianlılar, güneyde ise Nilotikler ve Sudanlılar yaşamaktadır. Sudan'da hem Arap hem de Afrika kültürünü görmek mümkündür.

● Sevakin Adı;

Sevakin Kızıldeniz'in batı kıyısında, Süveys limanından 720 mil, Cidde limanından 200 mil ve Musavva limanından 285 mil uzaklıkta, Sudan'ın doğusunda bulunan bir liman şehridir.

Sevakin, üç ada ile yerleşime konu olan, adanın kara ile bağlantılı olduğu yerde bulunan bir köyden oluşmaktadır. Arazi hilal şeklinde olup, yazımızın konusu olan, yerleşim yeri "Sevakin" adası zamanla bölgeye adını vermiştir.

Sevakin'in eski tarihi hakkında fazla bilgi bulunmamakla beraber efsanelere dayanan günümüze kadar gelen, son zamanlarda, yazılı kaynaklarda belirtilen Sevakin adası, Kızıldeniz'deki diğer adalar gibi boş metruke bir ada olduğu için, içinde sadece canlıların yaşamadığı, cinlerin yaşadığına inanılan bir ada olduğu ileri sürülmektedir. Sevakin'in tarihi Hazreti Süleyman Peygamber'e kadar dayatılmaktadır. Ayrıca MÖ. X. yüzyılda Sevakin uzak ve yakın doğu arasında önemli bir ticaret merkezi olduğu bilinmektedir. Sevakin limanı diğer Kızıldeniz'deki limanlar gibi su problemi yaşamış fakat deniz ticareti ve Afrika'nın ürünlerini dünyaya ulaştırmakta Musavva limanı ile beraber çok büyük işler başarmıştır. Bu günkü Sudan Cumhuriyeti'nin bulunduğu yerde, eski çağlardan yakın çağa kadar tek liman Sevakin limanı olduğu belirtilmektedir. Ramses (MÖ.1415-1339) bu limanı Kızıldeniz ve Hint okyanusu arasında dolaşan donanma için ticari bir üs olarak kullanmıştır.

Kızıldeniz'deki diğer adalar gibi boş ve ıssız bir görüntüye sahip olan, adanın adının Arapça'da "seyahu cin" yani cin yaptı "ifadesinden geldiği, yine Arapça "saba cin"- "yedi cin"

adıyla bilindiđi belirtilmektedir.

● Sevakin'de İslami Dönem;

Arap yarımadasında İslam'ın zuhurundan sonra Kızıldeniz üzerinden bazı Müslümanlar Habeşistan'a hicret etmişlerdir. Bu dönemde bazı Müslümanlar İslam'ı yaymak amacıyla, Sevakin'e de gelmişlerdir. (MS. 883) Yılında Ortega kabilesi, Yemen'in Hadramut bölgesinden Sevaki'ne hicret etmiş, Afrika ortasında ve çölün güneyindeki kabileler İslam dinini seçip kabul ettikten sonra, Sevakin'in ticari önemi yanında, başka bir özelliği ile de ün ve önem kazanmıştır. Bu ün ve önem İslam'dan kaynaklanmıştır. Afrika'daki Müslümanlar Hac'a gidebilmek için Sevakin limanından hareket etmiş olup, günümüzde de aynı liman hac ve umre için kullanılmaktadır.

● Osmanlı Öncesi;

Eski kaynaklarda adanın tarihi hakkında fazla bir bilgi bulunmamakla birlikte, Kızıldeniz'de denizciliğin başlamasıyla adı gündeme gelmiştir. Önemi zaman içinde değişmesine karşın günümüze kadar bir liman olarak varlığını sürdürmüştür.

13. yüzyıl başlangıcında siyahi Hıristiyanların yerleşme yeri olan ada, Mısır döneminde hükümdarın donanması için ticari bir üs görevi görmüştür. Bu dönemde Mısır hükümdarına vergi vererek göreceli bir bağımsızlığı sürdürmüştür. Sevakin, Mısır'ın Romalılar tarafından işgali sonrasında önemini yitirmeye başlamıştır. Bunda bölgedeki yerel yöneticilerin Roma ile çatışmasının rolü büyüktür.

Ardından Arapların Afrika'ya gelişi ve Müslümanlığın yayılmaya başlaması ile birlikte kıtanın ortasındaki ve batısındaki bölge Müslümanlar için bir hac kapısı olmuştur. Ancak İzab limanının daha fazla tercih edilmesi sebebiyle büyük bir değişiklik olmamıştır.

■ Osmanlı Dönemi;

1517 Mısır'ı fethiyle Osmanlı yönetimine geçen kesintisiz 400 yıl doğrudan İstanbul'dan yönetilen ve Afrika'nın hac kapısı

olan Sevakin Adası, yeniden Türkler'den uzanacak eli bekliyor. Sevakin, Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethi sonrası Osmanlı'ya bağlı bir idari merkez haline gelmiştir. Sevaki'in Osmanlı idari yapısında yer aldığına dair ilk kayıtlar 1554 yılından itibaren başlamaktadır. Sevakin doğrudan Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmemiş ancak Mısır'ı fetheden Osmanlı'nın hâkimiyetini yerel beyler kabul etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun idaresi altındayken doğrudan İstanbul'dan yönetilen bu minyatür Ada'da Araplar, Afrikalılar, Türkler ve Hintliler gibi birçok milletten topluluklar barış ve hoşgörü içerisinde kardeşçe yaşıyordu. Bu bölgede yaşayan farklı milletlerden insanların aralarında yaptıkları evliliklerle çok zengin bir kültür meydana gelmiştir.

Sevakin Adası, Osmanlı döneminde Sudan ve Kızıldeniz sahillerine zenginlik, bolluk ve bereket getirmiştir. Sevakin Ada'sında çok lüks binalar, taşlaşmış mercanlardan inşa edilen saray ve malikâne duvarları kereste ve taşlarla süslenerek Arap ve Afrika aristokratına hizmet vermiştir.

Sevakin Adası, 19. yüzyılda Doğu Afrika'dan ve bazı Arap ülkelerinden getirilen kölelerin Uzakdoğu ve batı ülkelere gönderilmek üzere toplandığı bir merkez ada görevi üstlenmiştir.

Osmanlı yönetiminde burada bulunan liman genişletilmiş, bunun ardından evlerin ve binaların sayısı artmıştır. Yavuz Sultan Selim zamanında, Sevakin adasının su probleminin çözümü için, Osmanlı İmparatorluğu tarafından 10 adet su kuyusu ve su saklama yerleri inşa edilmiştir. 1852 tarihli bir belgeye göre bu kuyulardan sadece 3 tanesi çalışır durumda olup, diğerleri harap bir vaziyettedir.

Sevakin, başlangıçta Osmanlı'nın Kızıldeniz'de Portekiz ile giriştiği güç mücadelesinin önemli bir kalesi olmuştur. Ayrıca Yemen'in ele geçirilmesi ve Mekke ile Medine'nin korunmasında önemli bir üs rolü oynamıştır.

Sevakin Adası, bağımsız olarak bazen Habeş bazen de Cidde eyaletine bağlı olarak Osmanlı idari yapısında sancak seviyesinde yer almıştır. Osmanlı'nın Habeş eyaleti'ni

kurarken başlangıç yıllarında bu eyalete başkentlik etmiştir. Dini açıdan tamamı Müslüman olan halkın Sevakin liman şehrinde ve Sudan geneli de Maliki mezhebi yaygın olmasına rağmen Mısır ve Hicazın etkisiyle Şafi mezhebi yaygın olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun etkisi ile Hanif'i mezhebinin de bu gölgede varlığı bilinmektedir.

Daha sonra 18. Yüzyılda Osmanlı'nın Habeşistan'a verdiği önem azalmış ve bu eyaletin Cidde'ye bağlanması ile birlikte Sevakin'in önemi de gün geçtikçe azalmaya devam etmiştir.

Bunun sonucunda, adada 600 civarında ev varken, 19. yüzyıl başlarında bu evler yıkılıp, harap olmuştur. Mısır'daki Kavalalı Mehmet Ali Paşa yönetimi ile beraber Mısırlılar buraya daha büyük evler ve konaklar inşa etmişlerdir.

Osmanlı hâkimiyetindeki Sevakin 1865 yılında Mısır yönetimine geçmiştir. Bu dönemde Süveyş kanalının açılması ile birlikte Hindistan'a giden yolun üzerinde bulunan Sevakin'in önemi tekrar artmaya başlamıştır.

Daha sonra 1899 yılında Sudan'da kurulan İngiliz-Mısır ortak yönetimi sırasında İngilizler bu toprakları sömürmek için ve elde edilen tarım mahsullerinin İngiltere'ye taşınması ile mevcut limanın girişinin büyük tekneler için dar olması nedeniyle Kızıldeniz'de daha geniş bir limana ihtiyaç duymuşlardır. Özellikle İngiltere'nin tekstil sektörünü beslemek gayesiyle Afrika'nın en uzun lifli pamuğunu bu bölgeden yetiştirerek, taşınması için demir yollarının ıslahı ve hattın Port Sudan Şehrine kadar uzatılarak Sevakin Adası'na yeni bir liman inşa etmişlerdir.

1918'deki büyük depremden sonra Sevakin adası harabeye dönmüş, Adanın sığ suları ve mercan yapısının değişmesi ile 20. yüzyılda Port Sudan şehri ve Sevakin limanı eski ticari önemini kaybetmiş, hayalet bir şehre dönüşmüştür.

Daha sonra ise yeni bir liman inşaatı 1905 yılında başlamış ve 1922 ye kadar Sevakin limanı kullanılmaya devam etmiş, bu tarihten sonra, ada da, liman da kaderine terkedilmiştir.

Günümüzde ise Sevakin limanı yolcu gemilerine hizmet vermekte, Batı aristokratları Kızıldeniz'de dalış yapmakta ve Afrika'daki Müslümanlar Hac farızası için bu adadan hizmet

almaya devam etmektedirler.

● Sonuç;

Sevakin adası ve liman şehri, 1517–1865 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı kalmıştır. Osmanlı'nın Kızıldeniz'deki hâkimiyet mücadelesinde önemli bir üs olarak hizmet görmüştür.

Sevakin Adası, Osmanlı-Habeşistan ilişkileri ile bu coğrafya hakkında az bilinen tarihsel süreçle ilgili ilişkileri ortaya koyacak, uluslararası bilimsel bir araştırmanın yapılması Türk-Sudan ilişkilerine katkı sağlayacağına ve yeni perspektifler geliştireceğine inanmaktayız.

Port Sudan'ın Sevakin adasında bulunan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Habeşistan'a giriş kapısı olarak da bilinen gümrük merkezi hizmet binasını ve iki adet (Hanifi-Şafi) camilerinin restorasyonunun Başkanlığımızca yapılmasının ve yenilenen Gümrük binasının Afrika'da Osmanlı-Türk eserleri olarak hizmete sunulmasının tarihimize ve Türk-Sudan ilişkilerine de yeni bir açılım getirmesi ile olumlu katkılar sağlanmasının yanı sıra Afrika kıtasında Türkiye'nin tanıtımı açısından cazibe merkezi olabileceği düşünülmekte, bu yapıların bir özelliği de Dünya'da ilk ve tek "Kızıldeniz'den çıkan mercan kayaları, mercan taşından inşa edilmiş olmalarıdır."

Bu yazımızda, Osmanlı'nın Afrika coğrafyasında bırakmış olduğu tarihi ve kültürel miraslarımızdan bir parça olan, Kızıldeniz kıyısındaki tarihi mekânların ve Sevakin adasını Türk okuyucusuna tanıtmak, Türkiye ile Sudan arasında çeşitli alanlarda var olan işbirliği ve iyi ilişkilere kültürel alanda da yeni bir boyut kazandıracığı, ortak tarih ve kültürel geçmişin ortaya çıkarılmasına somut bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Turan CAN,
TİKA-Araştırmacı.

Not: Bu yazı 15 Mayıs 2008 tarih ve 85 sayılı, 2023 dergisinde

yayınlanmış olup, kısmen düzeltme yapılmıştır. Taryhy
makalalar